

10. Brophy J. Adapting to Group and Individual Differences in Students Motivational Patterns / J. Brophy // Motivating students to learn. – Boston, 1998. – P. 222–252.

Анотації

Дмитро ЮНИК

Завадостійкість майбутніх учителів музики у процесі інструментально-виконавської діяльності

У статті зроблено концептуальний аналіз феномену завадостійкості майбутніх учителів музики. Розкривається специфіка її чотиривекторного вияву, де перший вектор забезпечує уникнення дезорганізуючого впливу стресорів на перебіг діяльності, другий – його нівелювання, третій – сенсорно-моторну витримку щодо надмірної дії сильних, раптових і тривалих стресорів, а четвертий – успішність чинення їм опору.

Ключові слова: завадостійкість, інструментально-виконавська діяльність, стресори.

Дмитрий ЮНЫК

Помехоустойчивость будущих учителей музыки в процессе инструментально-исполнительской деятельности

В статье осуществлён концептуальный анализ феномена помехоустойчивости будущих учителей

музыки. Раскрывается специфика её четырёхвекторного проявления, где первый вектор обеспечивает игнорирование дезорганизующего воздействия стрессоров на протекание деятельности, второй – его нивелирование, третий – сенсорно-моторную выдержку по отношению к чрезмерному действию сильных, внезапных и длительных стрессоров, а четвёртый – успешность оказания им сопротивления.

Ключевые слова: помехоустойчивость, инструментально-исполнительская деятельность, стрессоры.

Dmytro YUNYK

The barrier stability of future music masters during the instrumental-performing activity

The conceptual analysis of phenomenon of barrier stability of future music masters is done in the article. The specificity of its four-vector exhibition, when the first vector provides the avoidance of disorganizing influence of stressors to the activity course, the second vector – its leveling, the third vector – sensory-motor endurance towards of the excessive action of intense, abrupt and long-term stressors, the fourth vector – the success of resistance rendering, is revealed.

Keywords: barrier stability, instrumental-performing activity, stressors.

Забезпечення домінування національного мистецтва у змісті музичної освіти молодших школярів як шлях до її оновлення

Тамара ТУРЧИН,

кандидат педагогічних наук, докторант Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Нині перед школою і суспільством стоїть проблема розвитку особистості, свідомого українського громадянина, який максимально акумулює в собі національні риси та самобутність українського народу. «Будь-яка нація будує державу, а держава розвиває націю. Найвища цінність нації – особистість, яка має високий духовний, інтелектуаль-

ний, освітній, культурний потенціал» [4]. Проблеми розбудови національної школи на засадах гуманно-естетичного підходу актуалізують необхідність звернення освітян до накопиченого вітчизняного педагогічного досвіду, що допоможе окреслити шляхи пошуків таких засобів навчання і виховання учнів, які б забезпечували цілісний розвиток особистості з можливістю творчої самореалізації, вдосконалення себе як професіонала, духовно багатого та національно свідомого громадянина України.

У Національній державній комплексній програмі естетичного виховання одним із основних завдань навчального процесу визнано формування у підростаючого покоління високих духовних запитів

і музичних смаків шляхом відродження національної культури, збереження її надбань.

Значний внесок у розроблення теоретичних основ національного виховання зробили сучасні науковці І.Бех, А.Бойко, В.Бутенко, С.Гончаренко, М.Євтух, Н.Сабат, М.Чепіль та ін. Актуальні проблеми історії української педагогіки і виховання розглядаються у дослідженнях Т.Завгородньої, С.Золотухіної, Б.Ступарика, Ю.Руденка та ін.

Важливе місце у становленні та розвитку української національної музичної освіти належить творчості В.Верховинця, М.Лисенка, М.Леонтовича, К.Стецька, Г.Хоткевича та інших видатних композиторів кінця XIX – початку XX ст. Варто відмітити велике значення для розвитку музичної освіти, особливо її методологічних засад, наукового доробку одного з перших українських музикознавців М.Грінченка, який довів необхідність вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах національного пісенного фольклору, тісно пов'язуючи його із самобутністю української культури в регіонах.

Метою статті є обґрунтування домінантного значення національного мистецтва для оновлення змісту музичної освіти молодших школярів.

Українська музична освіта своїм корінням сягає своєї давнини. Педагогічні ідеї, цілі освітні системи, які становлять історію розвитку музичної педагогіки, втілюють у собі і минулі, і непроминальні, вічні цінності, пов'язані зі спадкоємністю духовної традиції. Для кожної епохи були характерні свої підходи до музичної освіти, що відповідали духу епохи, соціальним умовам і освітнім потребам країни, народним традиціям і практиці музично-освітньої діяльності.

Музично-освітній досвід минулих епох, навіть у перетвореному вигляді, має величезне значення для осмислення нинішніх проблем розвитку національної музичної освіти школярів. Тільки пам'ятаючи минуле, можна сказати нове слово у царині музичної освіти, зокрема початкового музичного навчання. Вивчення історії української музичної педагогіки є особливо актуальним, оскільки дає змогу досягнути теоретичні і практичні напрацювання в галузі музичного навчання та творчо використовувати їх у сучасному музично-освітньому процесі з метою його вдосконалення на основі ідей гуманізації та активізації творчого потенціалу особистості.

Визначним явищем в історії української музичної педагогіки є музично-педагогічна спадщина українських композиторів – від М.Лисенка, С.Людкевича, Б.Лятошинського, Л.Ревуцького до В.Сильвестрова, М.Скорика, Є.Станковича та ін. Характерною особливістю діяльності українських композиторів різних часів стало те, що вони, відстоюючи позиції відродження української нації, особливу увагу приділяли розвитку музичного виховання як одному з важливих чинників у формуванні нового покоління освічених, свідомих, самовідданих патріотів України. Вони зробили вагомий

внесок у розвиток теорії музичного виховання, своєю практичною діяльністю сприяли і продовжують сприяти вихованню дітей та молоді на національній музичній культурі українського народу. Цінність їхнього педагогічного доробку полягає ще й у тому, що, незважаючи на вкрай несприятливі умови, коли офіційні кола провадили політику позбавлення органічного зв'язку школи зі своїм народом, принцип народності навчання і виховання був для українських композиторів домінантним. Сьогодні, в період модернізації початкової музичної освіти, їхня педагогічна спадщина дає багатий матеріал для розроблення та вдосконалення сучасної системи музичного виховання.

Основою модернізації змісту музичної освіти у початковій школі мають стати відкриття значно ширшого, ніж дотепер, шляху до освоєння багатства національного музичного мистецтва, максимально ефективного використання українського мистецтва в навчально-виховному процесі. Оновлення змісту музичної освіти молодших школярів шляхом забезпечення домінування національного мистецтва полягає в розкритті естетичного змісту, художніх цінностей української музики та формуванні на цій основі національної свідомості учнів початкових класів; вивченні духовного життя українського народу; у зверненні до музики крізь призму родового й індивідуального досвіду, його оцінюванні й осмисленні, узгодженні з матеріальним і практичним світом дитини. З огляду на завдання музичного навчання та виховання молодших школярів, спробуємо з'ясувати, якою мірою домінування національного мистецтва допоможе розв'язати проблеми модернізації початкової музичної освіти, формування національно свідомої та естетично вихованої особистості.

Відповідно до гуманно-естетичного підходу в сучасному навчально-виховному процесі молодші школярі мають розуміти, що характерною особливістю української культури є її відкритість і стабільність, здатність сприймати та українізовувати різні культурологічні впливи. Національна музика є синтезом цінностей, створених різними соціальними групами людей і українським суспільством у цілому. Своєрідність, неповторність та оригінальність національної культури виявляються в духовній сфері, зокрема в музиці, завдяки її емоційно-інтенційній природі, що зумовлює відображення та передачу світу особистісних переживань та уявлень. Особливість національної музики полягає в тому, що вона характеризує інтегральні моменти національного життя, які становлять основу нації і забезпечують подальший національно-культурний процес. Національна музика поглиблює емоційно-естетичний, художньо-творчий, моральний та інтелектуальний компоненти свідомості народу, сприяє глибокому і всебічному пізнанню своєї нації, її історії, культури, духовності й на цій основі – пізнанню кожним учнем самого себе як індивідуальності та як частини своєї нації, а через

неї – і всього людства. У педагогічному репертуарі початкової музичної освіти має домінувати національна музика, що стане запорукою формування особистості зі знанням рідної культури, розвитку її природних задатків і можливостей, відтворення емоційно-естетичного, художньо-творчого, морального та інтелектуального потенціалу рідного народу.

Національне музичне мистецтво має велике значення для виховання дітей на засадах соціально-історичного досвіду українського народу. Надзвичайно важливо використовувати на уроках музики в сучасній початковій школі твори, які сформулювали б у підростаючого покоління українські ідеали і національний світогляд, сприяли б розвитку національної ідеї, збагаченню духовного світу дітей, розвитку їхньої свідомості й музичних здібностей.

Впровадження гуманно-естетичного підходу в початковому музичному навчанні передбачає домінування міцного національного підґрунтя і потребує посиленої уваги вчителів до використання на уроках музики творів українських композиторів. Сучасна музична початкова освіта поруч із засвоєнням набутих світової музичної культури висуває нові завдання щодо навчальної програми з музики – переважання української музичної культури у навчальному репертуарі для молодших школярів, що має визначати орієнтири їхнього музично-образного мислення. У зв'язку з цим постає питання про внесення корективів до змісту навчального процесу на уроках музики, оскільки початкова музична освіта повинна орієнтуватися насамперед на плекання національних музичних традицій.

Пріоритет у сфері початкової музичної освіти потрібно надавати систематичному впровадженню елементів української музики в навчальний процес молодших школярів; розвитку здатності дітей розрізняти справжні зразки української музики (жанрово-стильове розмаїття), визначати естетичну цінність, довершеність музичних інтонацій. Система національного виховання має використовувати практично невичерпні можливості народного і професійного мистецтва у формуванні людини-гуманіста. Історична енергія народу, стійкість, багатство і краса його національного духу трансформувалися й акумулювалися в різноманітних видах і жанрах мистецтва – пісенному, музичному, танцювальному, декоративно-прикладному тощо. На уроках музики навчання співу повинно здійснюватися на кращих зразках народної музики, вітчизняної та зарубіжної класики, але провідне місце у цьому процесі має посідати українська вокальна музика – народна, класична, сучасна з високохудожньою мелодією, яскравим літературним і музичним змістом. «При виборі пісень, – зазначає український композитор І.Кіпріян, – тільки добра заслугує на увагу. Марну або цілком погану пісню треба оминати, бо вона є шкідливою в такій мірі, як добра під багатьма поглядами корисна» [2]. Ці слова є актуальними і для сучасної української школи

з погляду втілення гуманно-естетичного підходу, відповідно до якого велику увагу на уроках музики в початковій школі необхідно приділяти добору дидактичного матеріалу. Він має бути досконалим як щодо музики, так і щодо літературного змісту, а також містити в собі великий ідейно-естетичний потенціал, який сприяв би вихованню національно свідомих патріотів нашої Батьківщини.

Українська вокальна музика найбільш ефективно допомагає розкриттю співацьких можливостей учнів завдяки особливостям мови та специфічним мелодичним зворотам. У практиці навчально-виховного процесу на уроках музики у початковій школі першочергового значення має набути використання українського дитячого музичного фольклору. Слушною з цього погляду є думка С.Садовенко, яка, визначаючи виховний потенціал українського дитячого музичного фольклору, наголошує на тому, що «високий мистецький рівень, невичерпна енергія, завзяття, емоційна насиченість вітчизняного фольклору, розмаїття пісень яскраво відбивають світогляд, естетичні уподобання, саму психологію українського народу» [3, с. 3].

Українські народні пісні діти співають із задоволенням у різному віці насамперед тому, що генетично схильні до цієї музики, вона в них викликає певні емоції, почуття і якнайкраще формує національну самосвідомість та український менталітет. Українська музика завдяки рідній мелодії, мові створює необхідне для дитини комфортне психологічне середовище, допомагає розкритися обдарованості молодшого школяра, сприяє організації самонавчання і самовиховання, забезпечує ефективний розвиток і самовдосконалення особистості. Вокальне навчання дітей засобами української вокальної музики є шляхом відродження української співацької культури. Тому в навчально-педагогічному репертуарі молодших школярів мають переважати вітчизняні твори – українські народні пісні, твори сучасних українських композиторів та українських композиторів-класиків.

Цінними з цього погляду для молодших школярів є твори М.Лисенка, тому що до яких би жанрів, тем і образів не звертався композитор, обираючи сюжети від античності до сучасності, завжди в його музиці відчувається глибинний зв'язок із джерелами українського фольклору. Особлива заслуга композитора полягає в тому, що він перший свідомо поставив собі за мету створити всі основні жанри професійної музики на основі української народно-пісенної спадщини, висвітлити найважливіші теми української історії та фольклорних звичаїв, передати сам дух народу. Необхідно зазначити, що композитору вдалося створити свій особливий стиль у музичній творчості, що виростає з національного фольклору і є ніби його майстерним органічним продовженням. Він започаткував професійну музичну освіту та українську композиторську школу і підняв українську народну творчість на високий щабель, що має сьогодні надзвичайно важливе

значення для національного музичного виховання школярів. Як зазначає В.Витвицький, М.Лисенко – «основоположник національного напрямку української музики, опертого на окремішності українських культурно-національних традицій і на оригінальності й багатства народної музичної творчості» [1, с. 1298].

М.Лисенко здійснив перелом величезної ваги – створив національну музичну школу, визначив основними принципами творчості народність та реалізм, відтворив у своїх високохудожніх композиціях музично-образне мислення українського народу. Тому твори композитора потрібно ввести до навчального репертуару сучасної початкової школи.

Спираючись на психологію музичного сприймання, творчих і музичних здібностей дітей, відповідні знання про їхні вікові та індивідуальні особливості, педагогіка має розв'язувати проблему доступності вивчення учнями певного навчального матеріалу. Твори українських композиторів, впливаючи на їхню емоційну сферу, мають сприяти формуванню не тільки загальних рис характеру, а й волі, ідейної переконаності, моральних та естетичних почуттів. Під впливом національної української музики дитина набуде здатності «заглибитись у себе», в свої переживання, ніби заново відкрити для себе цілий світ емоцій, можливості із позицій прекрасного оцінити природу рідного краю, поетичне слово, звуки музики.

Незамінним дидактичним матеріалом мають бути різноманітні жанри народнопісенної творчості. Саме народна пісня, маючи такі музичні особливості, як співучість, просту ритмічну структуру, виразну мелодію, може привчити школярів пізнавати і цінувати народне мистецтво. Наприклад, А.Вахнянин у збірнику «Співанки шкільні» використовує сюжети дитячої художньої літератури, розвиваючи уяву та збуджуючи емоційні переживання школярів.

Яскрава національна своєрідність притаманна музиці Л.Ревуцького. Вона полягає не стільки у спорідненості з народною піснею, скільки в умінні митця відтворити самобутнє життя українського народу, особливості психологічного складу та характеру нації. Оригінальність почерку композитора у збірці дитячої вокальної музики «Сонечко» виявляється в гармонізації пісень, які Л.Ревуцький наділяє характерними рисами національної музичної мови. Усі ці засоби надають музиці специфічного українського колориту. Учні мають орієнтуватися в життєствердному та гармонійному звучанні, у рівновазі інтелекту та почуттів, індивідуальних стилістичних знахідках музики композитора.

Збагатити шкільний репертуар можна і музикою В.Косенка. Його п'єси спрямовані на формування духовного світу дитини, виховання художньо-образного мислення і характеризуються яскравою національною визначеністю. Освоєння багатства національного музичного мистецтва в творчості

композитора здійснюється шляхом доповнення мелодії виразними контрапунктними голосами з хроматизмами, елементами перемінного ладу; відтворення інтонаційно-образних властивостей народного мистецтва, що відчувається у ритмічній варіантності мелодичного руху. Національно-музичному вихованню школярів сприяє і музична мова дитячої музики композитора, яка полягає у використанні засобів виразності, що походять з українського народного мистецтва.

З огляду на актуальність проблеми розвитку в школярів здатності до емоційного сприймання мистецтва, необхідно виокремити ще й різножанрові твори сучасних українських композиторів, наприклад Ж.Колодуб (балети «Снігова королева» та «Пригоди дівчинки Веснянки» за мотивами казок Г.К. Андерсена; мюзикли «Пригоди на Міссісіпі», «Принцеса» та «Незвичайні пригоди семи нот»; вокальні твори – «Музична абетка», два зошити «Обробок пісень народів світу для дітей», кантата для дитячого хору та оркестру «Слухай, країно!»), серед яких багато авторських пісень на українські народні тексти, що увібрали в себе класичні традиції та глибинну фольклорну основу, вдало поєднані композиторами з сучасними засобами музичного мислення.

Особлива цінність творчості Г.Саська полягає в тому, що, спираючись на національну культуру, він звертається до образів і тем, тісно пов'язаних з давньою та новітньою історією нашої Батьківщини. Звідси головний стилістичний орієнтир цього митця – опора на фольклорну інтонацію, перетворену й осмислену з позицій сучасного художника. Багатий арсенал ладових, поліфонічних та гармонічних засобів виразності, що походять з народної пісні, допоможе виробити у дітей національне мислення. У п'єсах відобразилися кращі риси творчості композитора. Вони вирізняються національною забарвленістю, яскравою образністю. На цій основі у дітей можна розвинути здатність до усвідомленого оцінювання художніх цінностей української музики, її естетичної довершеності.

Завдяки введенню до шкільної програми музичних творів українських композиторів, що близькі дітям за тематикою, учні навчаються емоційно їх сприймати, ознайомлюються із засобами музичної виразності та звуковою палітрою, що формує рівень їхнього художньо-естетичного, духовного, творчого розвитку.

Ознайомлення учнів з творами, в яких композитори звертаються до тем і сюжетів з народного життя, допомагає їм зрозуміти, як у музичних композиціях розкриваються народні характери, відтворюються народні перекази, легенди, казки і, нарешті, як поєднується професійна музика з народною піснею, які спільні риси цих творів з погляду їх музичного стилю. Українські композитори прагнули зображати не прикрашене, ідеалізоване життя, а справжнє, сповнене і горя, і радощів, і прекрасних почуттів, і несправедливості, і ясних надій. Саме тому оновлений

зміст музичної освіти у початковій школі має спиратися на національну культуру.

Отже, аналізуючи творчість українських композиторів, ми стверджуємо, що українське музичне мистецтво справляє значний естетичний вплив на особистість, педагогічне забезпечення якого має ґрунтуватися на актуалізації емоційного переживання художніх образів, близьких за інтонаційно-образною природою до національного світосприймання особистості. Естетико-виховний потенціал української музики полягає у високій духовності та гуманістичній спрямованості її художніх образів (від вишуканості інтимно-споглядальної лірики до романтичного оспівування героя); у використанні широкої палітри національно-стильового та жанрового формотворення з опорою професійної музики на фольклор. Близькість інтонаційно-ладових барв національно-естетичному сприйманню учнів, мелодична орієнтація виражальних засобів, притаманна кращим зразкам вітчизняної музики, мають становити музично-ментальне підґрунтя розвитку естетичної культури майбутніх громадян України, що дасть підстави стверджувати про домінування національного музичного мистецтва в навчальному репертуарі молодших школярів.

Тому, згідно з гуманно-естетичним підходом, нова модель початкової музичної освіти має базуватися на українському національному музичному репертуарі, теоретичних надбаннях української музичної педагогіки, на досвіді поколінь у широкому розумінні. Доступний сприйманню і виконанню музичний репертуар має впливати на емоційну сферу, формувати характер, волю, переконання, моральні й естетичні почуття.

До сучасного навчального матеріалу необхідно залучати твори, які б відповідали не тільки естетичним критеріям і художнім нормам, а й сприяли б кристалізації рис національної свідомості та українського менталітету учнів початкових класів, допомагали художньо пізнати, музично пережити відповідний пласт національної культури.

Література

1. *Витвицький В.* Микола Лисенко / В.Витвицький // Енциклопедія українознавства. – Л.: НТШ, 1962/1994. – Т. 4. – С. 1298.
2. *Кипріяні І.* Наука співу по слуху в перших двох шкільних роках народних шкіл / І.Кипріяні // Шкільна часопись. – 1886. – Ч. 1 – С. 1–4; Ч. 2; Ч. 3. – С. 17–19; Ч. 4. – С. 26–28; Ч. 7. – С. 49–51; Ч. 8. – С. 57–58.
3. *Садовенко С.* Світ фольклору: Український музичний фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку / С.Садовенко. – К.: Київ. нотна фабрика, 2007. – 332 с.
4. *Руденко О.* Система національного виховання. Шляхи та засоби реалізації / О.Руденко // Директор школи. – 2005. – №20. – С. 18–21.

Анонси

Тамара ТУРЧИН

Забезпечення домінування національного мистецтва в змісті музичної освіти молодших школярів як шлях до її оновлення

У статті обґрунтовується домінуюче значення національного мистецтва для оновлення змісту музичної освіти молодших школярів. Автор доходить висновку, що забезпечення домінування національного мистецтва в навчальному репертуарі є запорукою формування особистості зі знанням рідної культури, розвитку її природних задатків і здібностей, відтворення емоційно-естетичного, художньо-творчого, морального та інтелектуального потенціалу нації.

Ключові слова: національне музичне мистецтво, педагогічний репертуар, вокальна музика, молодші школярі.

Тамара ТУРЧИН

Обеспечение доминирования национального искусства в содержании музыкального образования младших школьников как путь к его обновлению

В статье обосновывается доминирующее значение национального искусства для обновления содержания музыкального образования младших школьников. Автор приходит к выводу, что обеспечение доминирования национального искусства в учебном репертуаре является залогом формирования личности со знанием родной культуры, развития её природных задатков и способностей, воспроизведения эмоционально-эстетического, художественно-творческого, морального и интеллектуального потенциала нации.

Ключевые слова: национальное музыкальное искусство, педагогический репертуар, вокальная музыка, младшие школьники.

Tamara TURCHYN

Ensuring dominance of national art within content of music education of the pupils of elementary school as the way of its renovation

The article proves the dominating value of national art for renovation the content of music education of the pupils of elementary school. The author comes to the conclusion that ensuring dominance of national art in the educational repertoire guarantees forming of a personality with the knowledge of native culture, developing her natural inclinations and abilities, recreate the emotional and esthetic, artistic and creative, moral and intellectual potential of the nation.

Keywords: national musical art, pedagogical repertoire, vocal music, elementary school pupils.